

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ (НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ) ПРАЦІВНИКІВ

Визначено особливості пенсійного забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників; розглянуто практичний аспект утримання та нарахування внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; розглянуто порядок впровадження та функціонування системи персоніфікованого обліку відомостей про застраховану особу.

Features of a provision of pensions of scientific (scientific-pedagogical) workers are determined; the practical aspect of deduction and charges payments on obligatory state pension insurance is considered; the order of introduction and implementation of systems of the personified accounting of data about insurant persons is considered.

Кожен має право на забезпечену старість. Це гарантує стаття 46 Конституції України [1]. Реалізувати цю програму покликана система загальнообов'язкового державного соціального страхування за рахунок страхових внесків самих громадян, їх роботодавців – підприємств, установ та організацій, а також бюджетних та інших джерел.

В результаті реформування пенсійної системи України з'явилися Закон України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” та Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” [2,3]. Ці документи прийнято Верховною Радою України з метою підвищення рівня життя пенсіонерів, встановлення прямої залежності розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу, спонукання у населення зацікавленості в сплаті пенсійних внесків із реальних доходів, заохочення громадян до заощадження коштів, якими вони зможуть скористатися в старості, реформування системи управління пенсійними коштами і тим самим досягнення фінансової стабільності пенсійної системи в цілому.

Кошти Пенсійного фонду України формуються за рахунок: страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, сплачених фізичними та юридичними особами (страхувальниками), крім частини внесків, що спрямовується до Накопичувального фонду; коштів державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду у випадках, передбачених чинним законодавством; сум від фінансових санкцій, що застосовуються згідно із законодавством України до юридичних та фізичних осіб за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення та сплати страхових внесків і використання коштів Пенсійного фонду, а також сум адміністративних стягнень, накладених на посадових осіб і громадян за ці порушення; благодійних внесків юридичних і фізичних осіб; добровільних внесків; інших надходжень відповідно до законодавства [2].

Кошти Пенсійного фонду використовуються на: виплату пенсій та надання соціальних послуг, передбачених Законом України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”; фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду; оплату послуг з виплати та доставки пенсій; формування резерву коштів Пенсійного фонду.

Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації має свої особливості і регламентується відповідно до Законів України „Про наукову і науково-технічну діяльність”, „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, „Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування” [4,2,5].

Питання пенсійного забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації майже не розглянуто у сучасній літературі,

воно потребує більш детального та наглядного роз'яснення ніж це наведено у законодавстві України.

Метою дослідження є вивчення організації персоніфікованих накопичень пенсійних внесків науковими (науково-педагогічними) працівниками вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації на протязі їх трудової діяльності та принципи нарахування наукової пенсії.

Кожен працюючий громадянин від отриманого місячного доходу обов'язково сплачує страхові внески до Пенсійного фонду України. Чинним законодавством обмежується максимальна сума доходу, з якого справляються страхові внески, вона залежить від розміру прожиткового мінімуму [2]. Згідно із Законом України „Про Державний бюджет України на 2006 рік” у 2006 році максимальна величина фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, оподаткованого доходу (прибутку), сукупного оподаткованого доходу (граничної суми заробітної плати), з яких відповідно до чинного законодавства справляються страхові внески до Пенсійного фонду України, дорівнює десяти розмірам прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатних осіб, а саме:

з 1 січня 2006 року максимальна величина становитиме 4830 грн.;

з 1 квітня – 4960 грн.;

з 1 жовтня – 5050 грн. [6].

Фізичні особи - наукові (науково-педагогічні) працівники - сплачують внески до Пенсійного фонду у таких розмірах:

1 відсоток від об'єкта оподаткування з частини сукупного оподаткованого доходу, що не перевищує 150 гривень;

2 відсотки від об'єкта оподаткування з частини сукупного оподаткованого доходу в розмірі від 151 до 250 гривень;

3 відсотки від об'єкта оподаткування з частини сукупного оподаткованого доходу в розмірі від 251 до 350 гривень;

4 відсотки від об'єкта оподаткування з частини сукупного оподаткованого доходу в розмірі від 351 до 500 гривень;

5 відсотків від об'єкта оподаткування з частини сукупного оподаткованого доходу в розмірі понад 501 гривню [5].

Роботодавець – страхувальник (вищий навчальний заклад) щомісячно нараховує і сплачує внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у розмірі 31,8 % від фактичних витрат на оплату праці працівників [6].

Розглянемо утримання та нарахування бухгалтерією вищого навчального закладу внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування з доходу науково-педагогічного працівника.

Посада: професор.

Науковий ступінь: доктор наук.

Нараховано за місяць (грн.):

- за окладом	1114,44
- за сумісництвом	475,53
- доплата за вислугу років (20 % від окладу)	222,89
- доплата за вислугу років (20 % від сумісництва)	95,11
- доплата за звання професора	337,61
- доплата за науковий ступінь доктора наук	168,80
- погодинна оплата (16 годин)	508,52
Всього нараховано заробітної плати (грн.):	2922,90

Сума утриманого внеску [5] до Пенсійного фонду складе:

$150,00 \cdot 1\% = 1,50$ грн.

$100,00 \cdot 2\% = 2,00$ грн.

$100,00 \cdot 3\% = 3,00$ грн.

$150,00 \cdot 4\% = 6,00$ грн.

$(2922,90 - 500,00) \cdot 5\% = 121,15$ грн.

Разом: 133,65 грн.

Сума нарахованого внеску [5,6] до Пенсійного фонду складе:

$2922,90 \cdot 31,8\% = 929,48$ грн.

Розрахунок суми пенсії наукових (науково-педагогічних) працівників вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації проводиться Пенсійним фондом України відповідно до Законів України „Про наукову і науково-технічну діяльність” та „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” [4,2] з урахуванням розмежування джерел фінансування.

Пенсія науковому (науково-педагогічному) працівнику призначається при досягненні пенсійного віку: чоловікам – за наявності страхового стажу не менше 25 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 20 років; жінкам – за наявності страхового стажу не менше 20 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 15 років [4]. До стажу наукової роботи зараховується час роботи на визначених чинним законодавством України посадах наукових (науково-педагогічних) працівників на підприємствах, в установах, організаціях, вищих навчальних закладах освіти III – IV рівнів акредитації, а також час навчання в аспірантурі за денною (очною) формою навчання.

Пенсія науковому (науково-педагогічному) працівнику нараховується у розмірі 80 відсотків [4] суми середньої заробітної плати за відповідний період (будь-які 60 календарних місяців підряд [2]), нарахованої йому згідно з трудовим договором (контрактом) по займаних посадах, перебування на яких зараховується до наукового стажу, з якої справлялися страхові внески (збори) на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування. Заробітна плата наукового (науково-педагогічного) працівника складається [4] з посадових ставок (окладів), премій, доплати за наукові ступені, вчені звання, надбавки за стаж наукової (науково-педагогічної) роботи та інших надбавок, доплат та винагород за наукову (науково-педагогічну) діяльність, передбачених законодавством. За кожний повний рік роботи понад стажу наукової роботи, встановлений статтею 24 Закону України „Про наукову і науково-технічну діяльність”, пенсія науковому (науково-педагогічному) працівнику збільшується на один відсоток, але не більше 90 відсотків середньомісячної заробітної плати.

Пенсія науковим (науково-педагогічним) працівникам призначається за умови звернення до районного управління Пенсійного фонду за місцем постійного проживання за призначенням пенсії та після звільнення з посади наукового (науково-педагогічного) працівника. Науковому (науково-педагогічному) працівнику при виході на пенсію видається грошова допомога у розмірі шести місячних посадових окладів (ставок) з урахуванням надбавок і доплат за наявності стажу наукової роботи не менше: для чоловіків – 12,5 років; для жінок – 10 років [4].

Після призначення пенсії відповідно до чинного законодавства України наукові (науково-педагогічні) працівники можуть працювати за строковим трудовим договором (контрактом) на підприємствах усіх форм власності та займатися підприємницькою діяльністю. Призначена науковому працівнику пенсія виплачується в повному розмірі незалежно від його доходів, одержуваних після виходу на пенсію.

Пенсіонерам, які працювали за контрактом на посадах наукових (науково-педагогічних) працівників на державних підприємствах, в установах, організаціях не менше як два роки і мали більш високий заробіток, ніж той, з якого було обчислено пенсію може

встановлюватися новий розмір пенсії. Він нараховується за їх заявою виходячи з більш високого заробітку за два роки підряд після призначення пенсії.

Одним з основних напрямків інтенсивної реалізації заходів щодо реформування державної солідарної системи пенсійного забезпечення в Україні є впровадження системи персоніфікованого обліку відомостей. Персоніфікований облік відомостей про застраховану особу – це спосіб звітування страхувальників перед Пенсійним фондом України про персональну участь кожної фізичної особи в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; організація та ведення обліку відомостей про суми офіційно нарахованого заробітку (доходу), страхових внесків (нарахованих та відрахованих) та страхового стажу. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2001 року № 1498 [7] Пенсійний фонд з 1 липня 2002 року перейшов на розрахунок пенсії за період роботи після 1 липня 2000 року за даними системи персоніфікованого обліку, тому на даний момент персоніфікований облік відомостей про застраховану особу необхідний для визначення права на отримання страхових виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням та розміру цих виплат. Облік таких відомостей здійснюється згідно із Законом України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” [2].

Органи Пенсійного фонду ведуть облік усіх застрахованих осіб та персоніфікований облік надходження страхових внесків, створюють і забезпечують функціонування єдиного державного автоматизованого банку відомостей про застрахованих осіб. Для формування інформаційної бази системи персоніфікованого обліку використовуються відомості, що надходять від: інформаційного фонду Державної реєстрації фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів; органів державної податкової служби; роботодавців фізичних осіб; органів реєстрації актів громадського стану; державної служби зайнятості; фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; інших підприємств, установ, організацій та військових формувань. Інформація з бази даних системи персоніфікованого обліку, що ведеться в електронній формі, може надаватися за запитом страхувальника або застрахованих осіб у вигляді документа, що відповідає вимогам законодавства.

На кожну застраховану особу відкривається персональна облікова електронна картка, де протягом трудового життя фіксуватиметься заробітна плата та суми відрахувань до Пенсійного фонду України. Таким чином, кожний працюючий, відраховуючи кошти на свій особистий рахунок, піклується винятково про свою старість. Номер електронної картки співпадає з ідентифікаційним кодом, наданим людині податковою службою. Персональна облікова картка застрахованої особи містить такі відомості: прізвище, ім'я та по-батькові на поточний момент; дату народження; місце народження; стать; адресу постійного проживання; серію, номер і назву документу, з якого взято відомості до персональної облікової картки; суми сплачених страхових внесків до Пенсійного фонду; суми заробітних плат; розмір страхового стажу та інші відомості про застраховану особу. Таким чином, в системі персоніфікованого обліку працюючого зараховуються всі суми легально виплаченої заробітної плати, з якої були сплачені пенсійні внески. Застраховані особи мають право вимагати від роботодавців повного та своєчасного подання до уповноваженого органу Пенсійного фонду відомостей про заробіток та стаж роботи, а також ознайомлюватись з відомостями про себе, які внесені до системи персоніфікованого обліку. Персональна облікова картка застрахованої особи зберігається у Пенсійному фонді протягом 75 років на паперових носіях та в електронному вигляді за наявності засобів, що гарантують ідентичність паперової та електронної форми документа. Таким чином, починаючи з 1 липня 2000 року, всі дані про заробіток та трудовий стаж при розрахунку пенсії беруться у відділі персоніфікованого обліку Пенсійного

фонду з особової картки працюючого. Якщо виникають розбіжності між даними, занесеними в особову справу, та довідкою, наданою роботодавцем, громадянин може ознайомитись з паперовими документами, поданими на нього до Пенсійного фонду.

Документом, що свідчить про участь громадянина у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування є страхове „Свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” (додаток 1). Воно є єдиним для усіх видів соціального страхування.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2000 року № 1306 [8] Пенсійному фонду України було доручено провести заходи щодо видачі застрахованим особам України свідоцтв про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Відповідно до „Порядку видачі свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування”, затвердженого цією постановою, страхове свідоцтво не є документом, що підтверджує страховий стаж. Але з реєстрацією застрахованих осіб та видачею їм свідоцтва органами Пенсійного фонду здійснюється персоніфікований облік відомостей про них. Такі відомості необхідні для призначення виплат за державним соціальним страхуванням. Кожна застрахована особа має подати відомості про себе, тобто заповнити спеціальну форму „Анкета застрахованої особи”, а потім на основі цих даних формується і видається „Свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” (додаток 1). Наукові (науково-педагогічні) працівники проходять анкетування та одержують свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у навчальному закладі (науковій установі) за місцем основної роботи. Роботодавець отримує в районному управлінні Пенсійного фонду України, де він знаходиться на обліку, зразок заповнення форми „Анкета застрахованої особи” та пам'ятки по її заповненню і доводить до відома працівників. Кожна застрахована особа власноруч заповнює реквізити форми Анкети та ставить особистий підпис і дату заповнення. Заповнені Анкети перевіряються і засвідчуються відповідними підписами та печаткою з боку роботодавця, передаються ним до районного управління Пенсійного фонду за місцем своєї реєстрації. Інформація, що міститься в „Анкетах застрахованих осіб” в електронному вигляді передається до Державного інформаційного центру Пенсійного фонду України. На підставі цієї інформації з використанням спеціальних програмних комплексів формуються страхові „Свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” на кожну застраховану особу, які потім виготовляються і передаються в районні управління Пенсійного Фонду для видачі застрахованим особам.

Як і персональна електронна картка, страхове свідоцтво має номер, який повинен збігатися з ідентифікаційним номером, наданим конкретній фізичній особі як платнику податків та інших обов'язкових платежів Головною державною податковою інспекцією, і містить такі відомості про застраховану особу: прізвище, ім'я та по батькові; дату і місце (країна, область, район, населений пункт) народження; стать. Фотокартка застрахованої особи в свідоцтво не вклеюється, тому воно пред'являється у разі одержання послуг та матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, укладення трудового договору (контракту), договору цивільно-правового характеру, предметом якого є виконання робіт та надання послуг, під час прийому на навчання, а також в інших випадках, передбачених законодавством тільки разом з пред'явленням паспорта чи іншого документа, що засвідчує особу. Якщо в тексті страхового свідоцтва є помилки, застрахована особа через страховальника (роботодавця) чи особисто

одержує в органі Пенсійного фонду лист виправлення за встановленою Пенсійним фондом формою, який з уточненими даними у тижневий термін повертає органу Пенсійного фонду. На підставі листів виправлень орган Пенсійного фонду оформляє за тим же номером нові страхові свідоцтва та передає їх роботодавцю для видачі застрахованим особам або видає страхове свідоцтво застрахованій особі безпосередньо. Заповнені та засвідчені листи виправлень, а також страхові свідоцтва, не видані застрахованим особам через їх звільнення, повертаються органу Пенсійного фонду. Повернені страхові свідоцтва видаються застрахованій особі безпосередньо органом Пенсійного фонду після її звернення. Якщо відомості, що включаються до страхового свідоцтва, з часом зазнали змін, застрахована особа у місячний термін з дня настання змін зобов'язана через роботодавця чи безпосередньо подати органу Пенсійного фонду заяву про обмін страхового свідоцтва разом з копіями документів, що підтверджують ці зміни. На підставі поданих документів орган Пенсійного фонду видає нове страхове свідоцтво за тим же номером. У разі втрати або пошкодження страхового свідоцтва застрахованій особі видається його дублікат на підставі раніше поданих документів та особистої заяви застрахованої особи, де пояснюються обставини втрати або пошкодження. У лівому верхньому кутку такого свідоцтва ставиться штамп або робиться чорним чорнилом напис "дублікат". Видача дублікатів страхового свідоцтва здійснюється у тому ж порядку, що й видача страхових свідоцтв. Страхові свідоцтва та їх дублікати видаються Пенсійним фондом України безкоштовно. Бланки страхових свідоцтв розповсюджуються централізовано.

Головною метою створення системи персоніфікованого обліку є упорядкування зібраних відомостей про застрахованих осіб та видача страхових свідоцтв громадянам України, тому активна участь всіх учасників пенсійного страхування в процесі впровадження системи персоніфікованого обліку є виявом турботи кожного про майбутнє сьогодні.

Авторами розглянуто теоретико-практичні аспекти пенсійного забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників. На сучасному етапі компіляції пенсійної системи України потребують практичного роз'яснення питання пенсійного забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання; наукових (науково-педагогічних) працівників, які стали інвалідами I, II, III, групи внаслідок загального захворювання; призначення пенсії непрацездатним членам сім'ї померлого наукового (науково-педагогічного) працівника (годувальника), які були на його утриманні та ін. Науково-практична розробка цих питань буде сприяти підвищенню законодавчої й економічної свідомості суспільства.

Література

1. Конституція України. – К.: Юрид. літ-ра, 1996. – 50 с.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058 – IV. WEB – сайт (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>.
3. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України № 1057 – IV. WEB – сайт (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України № 1977 – XII. WEB – сайт (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1977-12>.
5. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 400/97 – ВР. WEB – сайт (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=400%2F97-%E2%F0>.

6. Про Державний бюджет України на 2006 рік: Закон України № 3235 – IV // Бухгалтерія. – 2006. – № 1 - 2 (676 - 677). – С. 16.
7. Про доповнення постанови Кабінету Міністрів України від 4 червня 1998 р. № 794: Постанова Кабінету Міністрів України № 1498. WEB – сайт (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1498-2001-%EF>.
8. Про затвердження Порядку видачі та зразка свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України № 1306. WEB – сайт (Електрон. ресурс)/ Спосіб доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1306-2000-%EF>.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Плаксієнком В.Я. 29.06.06

Надійшла до редакції
14.06.06

Додаток 1

Свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування

